

WSTĘP

Zakres tematyczny niniejszej monografii naukowej obejmuje analizę anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych w rosyjskich tekstach ekonomicznych przełomu XX i XXI wieku oraz dość szerokie teoretyczno-metodologiczne tło, stanowiące kontekst merytoryczny (przedmiotowy) i podbudowę tego wywodu.

Terminy istnieją od dawna – od kiedy działania człowieka przybrały charakter twórczy. Zgodnie z definicją W. Nowickiego termin jest „nazwą o umownie ustalonym znaczeniu, przyporządkowaną do pojęcia wchodzącego w zakres zainteresowań określonej dziedziny: nauki, techniki, gospodarki, działalności zawodowej, działalności wychowawczej, sportu itp.” [Nowicki 1986, 35]. Im wyższy poziom rozwojowy osiągały różne dziedziny działalności ludzkiej, im więcej powstawało specjalizacji, tym ważniejszą rolę zdobywały terminy jako środki nominacji. Postęp naukowy idzie w parze z rozwojem nowych systemów terminologicznych, których zadaniem jest zapewnienie „infrastruktury komunikacyjno-nominatywnej” kolejnym dziedzinom aktywności zawodowej człowieka. Intensywny rozwój terminologii specjalistycznej trwa nieprzerwanie zwłaszcza od początku XX stulecia, czyli od czasów, kiedy w nauce, przemyśle i gospodarce zaczęły dokonywać się istotne zmiany – zaczęła kształtować się pierwsza dwudziestowieczna rewolucja naukowo-techniczna. Równolegle do tego procesu odbywa się wymiana informacji w wyniku kontaktów językowych zarówno pomiędzy sąsiednimi krajami, jak i w globalnej skali międzynarodowej. Postęp, który obserwujemy w czasach współczesnych, rodzi ogromną liczbę nowych dziedzin naukowych, a wraz z nim powstają terminy, które funkcjonują w określonych tekstach, przede wszystkim specjalistycznych. Tak więc na równi z wynalazkami człowiek dokonuje aktu twórczego, tworząc środki przekazu, które mają jeden, niezwykle istotny cel – przekazanie informacji w sposób możliwie najbardziej jasny i dokładny. Każda z dziedzin aktywności zawodowej, takich jak nauka, technika, przemysł, technologia, handel, gospodarka, bankowość, finanse, polityka i kultura, wykształciła swój specjalistyczny kod semiotyczno-językowy, który rozwija się wraz z ich postępowaniem oraz z zasady nastawiony jest na zdobywanie

jak najszerszego zasięgu oddziaływania. Bez terminów nie byłby możliwy proces kooperacji, integracji i globalizacji [por. Tkaczowa 2001, 17].

Zadaniem tej monografii, przygotowanej na podstawie rozprawy doktorskiej (pod tym samym tytułem), napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Stanisława Siatkowskiego, jest zbadanie określonego w tytule pewnego obszaru wydzielonego z całości bogatego materiału zapożyczeń terminologicznych. Terminologia ekonomiczna, podobnie jak inne naturalnie ukształtowane systemy terminologiczne, podlega pewnym wspólnym zasadom. Kształtowanie się tego systemu w warunkach transformacji ustrojowej w ZSRR/Rosji odbywało się w dwóch etapach: skokowym (żywiolowym) oraz sukcesywnie porządkującym. Okres zmian transformacyjnych zbiegł się w czasie z procesami globalizacyjnymi i rozwojem technologii informacyjnych na całym świecie. Wejście na rynek rosyjski w latach 90. XX wieku jednej z największych agencji informacyjnych świata – Reuters – przyczyniło się do włączenia tego kraju do globalnej przestrzeni informacyjnej. Rozpowszechnienie się nowych środków komunikacji masowej związanych z rozwojem interaktywnych technologii informacyjnych spowodowało nie tylko zmianę formy i rodzaju komunikacji, lecz także miało wpływ na języki naturalne w ogólnym systemie semiotycznym [Володина 2000, 19].

Zapożyczanie obcych terminów stanowi jeden ze sposobów wzbogacania zasobu słownikowego o szczególnym charakterze, gdyż znacząco różni się od sposobu wykorzystania środków języka rodzimego. Mimo że według S. Griniowa proces zapożyczania terminów nieznacznie tylko przebiega inaczej niż w przypadku zapożyczania wyrazów nieterminologicznych z języka ogólnoliterackiego [Гринёв 1993, 157], z twierdzeniem tym nie można się w pełni zgodzić. Różnice są wyraźne. Przede wszystkim terminów przenikających do języka-biorcy jest proporcjonalnie więcej niż wyrazów nieterminologicznych, co można tłumaczyć czynnikami pozajęzykowymi oraz coraz większą rolą, jaką odgrywają w epoce rewolucji naukowo-technicznych języki specjalistyczne (technolekty). Poza tym różnice dotyczą ich odmiennych sfer komunikacyjnych. Podstawowym zadaniem języków specjalistycznych jest bycie nośnikiem informacji naukowej i profesjonalnej oraz skuteczna i ścisła komunikacja (czyli efektywny, jednoznaczny jej przekaz), gdy tymczasem niespecjalistyczny język ogólnoliteracki odnosi się do pozostałych sfer społeczno-komunikacyjnych i odpowiednich odmian języka ogólnego, m.in. zachowujących swoją indywidualność i dbałość o swój narodowy, niepowtarzalny charakter. Stąd też języki specjalistyczne są niejako predestynowane – z racji swojej funkcji nośnika i kanału informacji – do zwiększania własnej efektywności m.in. poprzez odpowiedni dobór właściwych terminów, które nie tylko precyzyjnie określają pojęcia, lecz także zapewnią skuteczniejsze dotarcie do odbiorcy.

Wyjątkowy charakter procesów zapożyczania terminów uwarunkowany jest zaś, po pierwsze, tym, że języki (i teksty) specjalistyczne stanowią odrębną odmianę języka ogólnoliterackiego ze szczególnie zaznaczoną specyfiką, wykraczającą częściowo poza ramy tego języka (rozumianego jako język niesztuczny),

charakteryzującego się w większym lub mniejszym stopniu obecnością zjawisk (kodów) sztucznych, np. szeroko rozumianej symboliki naukowej: formuł, wzorów, znaków (literowych, cyfrowych itd.), diagramów, wykresów, schematów, tabel itp. Według S. Gruczy (który powołuje się na pracę F. Gruczy) języki specjalistyczne należy badać jako języki autonomiczne, choć każdy z nich jest ściśle związany z jakimś językiem ogólnym [Grucza S. 2006, 34]. W ten sposób języki specjalistyczne zyskują szczególny charakter, gdyż tworzone są przez specjalistów i dla specjalistów określonej dziedziny wiedzy lub aktywności zawodowej [Grucza S. 2006, 34–35]. W związku z tym należałoby przyjąć, że różnice między zapożyczeniami terminologicznymi i nieterminologicznymi tak się mają do siebie, jak subjęzyki (odmiany) specjalistyczne i niespecialistyczne. Toteż z tego punktu widzenia między zapożyczeniami terminologicznymi i nieterminologicznymi, jak też odpowiednimi procesami zapożyczania, występują znaczne różnice.

Szczególny charakter procesu zapożyczania terminów, w odróżnieniu od wyrazów nieterminologicznych, wynika głównie z dychotomicznego podziału na terminy i wyrazy języka ogólnoliterackiego oraz z ról, jakie pełnią w języku. Terminy jako określone jednostki specjalistyczne mają do odegrania w języku bardziej sformalizowane role, wynikające z zasad, jakimi obwarowane jest funkcjonowanie języka specjalistycznego. Różnice te przekładają się na sam proces przenikania i adaptacji jednych i drugich w języku-biorcy. Przenikając do obcego subjęzyka, termin obcy rozpoczyna proces asymilacji i dopiero po osiągnięciu odpowiedniego etapu może przejść do innych subjęzyków, żargonów profesjonalnych lub języka ogólnoliterackiego, ulegać determinologizacji lub pełnić funkcje stylistyczne i wpływać na poziom intelektualizacji języka poprzez zachowanie swojego specjalistycznego znaczenia. W porównaniu z terminem obcym droga adaptacyjna obcego wyrazu nieterminologicznego jest znacznie krótsza, gdyż kończy się z reguły w ogólnoliterackim języku-biorcy. W bardzo rzadkich przypadkach może on trafić do języka specjalistycznego w postaci terminu-kalki. Tendencja do umiędzynarodawiania się terminologii oraz do rozpowszechniania języka angielskiego na świecie powoduje, że wiele anglojęzycznych terminów fachowych (szczególnie w bankowości) funkcjonuje w rosyjskim języku ekonomii (w szerszym rozumieniu – i ekonomiki) w postaci terminów-cytatów. W odróżnieniu od języka ogólnoliterackiego w subjęzykach specjalistycznych zapożyczenia-cytaty, będące jednym z etapów adaptacji terminu w języku-biorcy, mogą funkcjonować dość długo bez większego uszczerbku dla samego tekstu. Mimo oczywistych tendencji do eliminacji tego typu zjawisk językowych stało się to swego rodzaju normą, co w przypadku alfabetu cyrylicznego w języku rosyjskim pozwala wręcz na szybszą identyfikację treści, dzięki wyróżniającą się graficznie formie wyrazu.

Rosyjski język ekonomii, mający swoje zastosowanie głównie w różnego rodzaju tekstach ekonomicznych, należy do języków specjalistycznych. Jak każdy konkretny tekst specjalistyczny tworzony jest przez odpowiedniego specjalistę, „na podstawie jego specjalistycznego języka (idiolektu specjalistycznego), dla

wyrażenia jakiejś porcji jego specjalistycznej wiedzy, oraz że [...] elementarne wykładniki jego wiedzy stanowią składniki jego języka specjalistycznego nazywane terminami” [Grucza S. 2006, 39]. W ten sposób teksty ekonomiczne zawierają wiedzę (i informację) na konkretny temat w stopniu mniej lub bardziej fachowym. Należy odnotować ogromne różnicowanie, jakie panuje wśród tekstów, które łączy ze sobą wspólna tematyka, określająca je jako „teksty ekonomiczne”. Otóż tekstem ekonomicznym będzie zarówno artykuł w czasopiśmie naukowym, wywiad ze specjalistą w jednej z dziedzin ekonomiki lub właścicielem firmy, jak i treść pisma handlowego. Wszystkie te publikacje w mniejszym lub większym stopniu przynależą do danej dziedziny oraz używają właściwej terminologii. Różnicę stanowić będzie nasycenie wyrazami i wyrażeniami fachowymi (często obcymi), gdyż jej stosowanie zależeć będzie od tego, jaką rolę pełni dany tekst oraz do kogo jest adresowany. Ten sam problem gospodarczy (np. podniesienie stóp procentowych) inaczej zostanie przedstawiony w naukowym czasopiśmie ekonomicznym, a inaczej w dzienniku adresowanym do szerokich rzesz czytelników. Autorzy gazet, których rolą jest przedstawienie problemu w sposób zrozumiały dla нефachowców, będą starali się używać jak najmniej fachowej, zwłaszcza obcej terminologii, na rzecz rodzimych terminów motywowanych, co pomoże odbiorcom – w razie potrzeby – przynajmniej domyślić się ich znaczenia. Dzięki elastyczności języka, możemy więc „regulować” poziom jego fachowości, co pozwoli nam skutecznie dotrzeć do czytelnika. Jednak i w tych mniej fachowych popularnych tekstach określone elementy języka specjalistycznego w ograniczonym zakresie zazwyczaj występują.

Zróżnicowanie tekstów ekonomicznych może wynikać także z zastosowania różnych stylów (odmian) funkcjonalnych, co ma też wpływ na występowanie w nich zapożyczeń terminologicznych. Teksty ekonomiczne mogą występować w odmianie naukowej, urzędowo-kancelaryjnej, jak i publicystycznej. Naukowy tekst ekonomiczny z dużą ilością obcej terminologii fachowej może być zamieszczony w formie zaadaptowanej w poważniejszym czasopiśmie poświęconym badaniom zagadnień ekonomicznych. Różnego rodzaju umowy, porozumienia, przepisy prawne regulujące działalność gospodarczą oraz cała korespondencja handlowa sporządzane są głównie zgodnie z regułami stylu urzędowo-kancelaryjnego. W odniesieniu do stylu publicystycznego już od dawna wskazuje się na nadużywanie wyrazów obcych jako na jedną z jego głównych wad. Dotyczy to głównie zapożyczeń terminologicznych (nie tylko ekonomicznych). Niektóre terminy i wyrażenia związane z tematyką ekonomiczną przenikają coraz częściej we współczesnym świecie również do innych odmian funkcjonalnych języka ogólnego.

Nie wszystkie subjęzyki specjalistyczne podatne są jednak na przyjmowanie zapożyczeń w jednakowym stopniu – niektóre z nich wykazują pewien konserwatyzm pod tym względem. Chodzi zwłaszcza o systemy terminologiczne dotyczące pewnych rzemiosł, zwłaszcza tych, które wyrastają z pnia starych tradycji narodowych. Im większym zainteresowaniem na świecie cieszy się nowoczesna

dziedzina, tym liczba zapożyczeń terminologicznych w jej subjętyku wzrasta. Teksty popularnonaukowe o tematyce ekonomicznej, szczególnie te publikowane w Internecie, zawierają niekiedy taką liczbę zapożyczeń, że w zasadzie można nawet mówić o wykształceniu się swoistego pidginu. Stąd też, dokonując wyboru źródeł, z których czerpaliśmy materiał faktograficzny do niniejszych badań, oparliśmy się na założeniu, że czasopisma naukowo-fachowe przestrzegają zasad poprawności językowej oraz używają zapożyczeń w sposób bardziej wyważony, nie ulegają tendencjom żywiołowego ich stosowania. Powinno to dać bardziej miarodajny pogląd na stan ilościowy i jakościowy anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych w subjętyku ekonomicznym, czemu pomóc ma dodatkowo porównanie tego typu tekstów z tymi, które występują w Internecie. Zderzenie przeciwstawnych poniekąd tendencji językowych – pewnego konserwatyzmu czasopism naukowo-fachowych i większej swobody w stosowaniu zapożyczeń terminologicznych w tekstach internetowych – pozwala sformułować pewne wnioski wspólne i rozbieżne.

W związku z powyższym należałoby dokonać klasyfikacji rosyjskich tekstów ekonomicznych ze względu na stopień ich fachowości. Podobnie jednak jak w przypadku wskazanego wyżej zróżnicowania terminów anglojęzycznych ze względu na większy lub mniejszy stopień ich specjalizacji trudno będzie uniknąć zarzutu, że podział ten jest zbyt umowny, gdyż największą trudność będzie tu stanowiło ustalenie odpowiedniego parametru. Wymaga to osobnych badań teoretycznych i empirycznych, które wykraczają poza ramy tematyczne niniejszej pracy i muszą zostać pominięte. Stąd też jedyny możliwy, jak do tej pory, wyznacznik może stanowić nasycenie tekstu wyrazami i wyrażeniami fachowymi (bardzo często obcymi – anglojęzycznymi). Jakościowe i ilościowe różnice w używaniu terminologii specjalistycznej mogą więc stanowić o poziomie fachowości poszczególnych tekstów ekonomicznych. Ich cechą wspólną – czyli przynależność do grupy specjalistycznych tekstów ekonomicznych – jest to, że pisane są (lub tłumaczone) przez specjalistów z opanowanym warsztatem językowym, dzięki czemu tekst specjalistyczny jest odpowiednio nasycony terminami. Z powyższego wynika, że to właśnie terminy pełnią w tekstach specjalistycznych ważną funkcję tekstotwórczą oraz określają strukturę conceptualną tych tekstów [Lukszyn/Zmarzer 2001, 47; Grucza S. 2006, 39].

Spowodowana przez globalizację intensyfikacja kontaktów językowych pociągnęła za sobą wiele istotnych zmian w większości systemów językowych, głównie w terminologii. Skutkiem tego procesu stał się napływ anglojęzycznych (głównie amerykańskich) zapożyczeń terminologicznych do niemal wszystkich języków na świecie, w tym do interesującego nas tutaj języka rosyjskiego, szczególnie w sferze ekonomii, na niespotykaną dotąd skalę. Zasięg i intensywność tego zjawiska miały istotny wpływ na wybór tematu badawczego przedstawionego w niniejszej książce:

Po pierwsze, w ciągu ostatnich kilkunastu lat do rosyjskiego języka specjalistycznego ekonomii napłynęła ogromna liczba anglojęzycznych zapożyczeń

terminologicznych i mimo wielu opracowań powstałych na przestrzeni tych lat dany temat wciąż ma duży, jeszcze niepoznany potencjał badawczy. Wiąże się to m.in. z nieustannie pojawiającymi się nowymi terminami, które w wyniku intensywnych kontaktów, zwłaszcza międzyjęzykowych, nadal napływają do języka rosyjskiego. W związku z tym nie istnieje żadna wyczerpująca i powszechnie akceptowana koncepcja ujęcia anglojęzycznych ekonomicznych zapożyczeń terminologicznych w literaturze naukowej zarówno rosyjsko-, jak i polskojęzycznej. Dlatego w niniejszej pracy została podjęta pierwsza – o ile nam wiadomo – próba dokonania analizy tego rodzaju zapożyczeń, która w dostatecznym stopniu spełniałaby warunki bardziej całościowego ujęcia tego rodzaju materiału badawczego, tym bardziej że uwzględniliśmy prawie jeszcze niebadane pożyczki najnowsze. Zazwyczaj fragmentaryczne dotychczasowe badania z tego zakresu mają z reguły charakter materiałowy, odczuwa się w nich brak dostatecznej podbudowy teoretyczno-metodologicznej. Toteż dla potrzeb głównie terminologicznego obszaru badawczego oraz na podstawie analizy zgromadzonego materiału empirycznego został opracowany określony zestaw zasad metodologicznych.

Po drugie, przenikanie zapożyczeń obcojęzycznych do języka-biorcy jest głównym, ale nie jedynym przejawem tego procesu. W wyniku badań ustalono, że zmiany te mają bardziej głęboki i zróżnicowany charakter. Zobrazowaniu tego służy m.in. podział na wewnątrzjęzykowe i międzyjęzykowe kontakty, który pokazuje, że proces zapożyczeń, również obcojęzycznych, może zachodzić nie tylko między językami narodowymi, lecz także w obrębie jednego języka, np. z języka specjalistycznego do ogólnoliterackiego i *vice versa*. O intensywności tego zjawiska świadczy m.in. postępująca intelektualizacja języka ogólnoliterackiego. Dalsze zgłębienie tych mechanizmów wzbogaci – naszym zdaniem – badania oraz pozwoli sformułować wnioski dotyczące procesów zapożyczeń językowych, w szczególności w języku rosyjskim.

Trzecim powodem wyboru niniejszego obszaru badawczego jest możliwość zanalizowania zgromadzonego materiału empirycznego w szerszym aspekcie interdyscyplinarnym. Dzięki temu wiedza lingwistyczna została tu osadzona w szerzej rozumianym kontekście kulturowym, co ma niewątpliwy wpływ na ukształtowanie poglądu na zjawisko zapożyczeń w ogóle, zwłaszcza jego przyczyny i inne uwarunkowania, jako że brane są wtedy pod uwagę czynniki historyczne, kulturowe, psychologiczne, polityczno-ekonomiczne i ściśle społeczne. Wielostronna analiza uwarunkowań, w których funkcjonują współczesne języki, pozwala wskazać i uwzględnić czynniki mające wpływ na kształtowanie się terminologii ekonomicznej w języku rosyjskim, a w szczególności przenikanie do niej zapożyczeń anglojęzycznych.

Nie mniej ważnym powodem wybrania tego obszaru badawczego jest także możliwość praktycznego wykorzystania wyników badań, zwłaszcza nad materiałem empirycznym. Może on służyć pomocą tłumaczom specjalistycznych tekstów ekonomicznych (słowniki nie zawsze nadążają za stale rosnącym zasobem terminów, a tempo przenikania do niego nowych jednostek jest duże), leksykologom,

w szczególności terminologom w ich badaniach stosowanych, jak też w procesie nauczania danej specjalistycznej odmiany języka.

Przedstawione wyżej i inne związane z nimi okoliczności umożliwiają odpowiednią realizację głównego zadania (oprócz zadań o charakterze teoretycznym), którym jest, jak zaznaczono wyżej, jakościowa i ilościowa (statystyczna) wieloaspektowa, a zarazem kompleksowa analiza zgromadzonego materiału empirycznego. W tym celu została opracowana m.in. wielopoziomowa i odpowiednio rozgałęziona siatka klasyfikacyjna jako podstawa tej analizy. Ze względu na zakres zgromadzonego materiału terminologicznego (7881 przykładów wszystkich użyć zapożyczeń w różnych kontekstach, w tym 1301 odrębnych anglicyzmów, tj. liczonych niezależnie od ich powtórzeń w różnych użyciach tekstowych) powstała konieczność ograniczenia prezentacji materiału ilustracyjnego w pracy do około 25%. Należy zaznaczyć, że procesem analizy jakościowej, a także statystycznej, w tym tabelarycznej, objęta została całość materiału faktograficznego, z uwzględnieniem użyć różnych form przypadkowych poszczególnych jednostek terminologicznych. Aby jednak nie przekroczyć granic i tak już nader obszernej książki, ograniczyliśmy przytaczany materiał ilustracyjny, przestrzegając przy jego selekcji określonych zasad, tj. aby w materiale tym przede wszystkim uwzględnione były:

1) zapożyczenia terminologiczne liczone niezależnie od ich powtórzeń w postaci użyć tekstowych w najbardziej reprezentatywnych kontekstach dla danego rodzaju tekstów;

2) w przypadku zapożyczeń odrębnych i ich kontekstowych użyć – nowe anglicyzmy, przy czym takie, które już się utrwaliły w danym rosyjskim systemie terminologicznym, również wspomniane wyżej najnowsze, znajdujące się jeszcze w stadium adaptacji w rosyjskim środowisku językowo-komunikacyjnym, a także inne, od dawna ugruntowane, w tym tzw. odzyskane z czasów przed rewolucją październikową, funkcjonujące we współczesnych rosyjskich tekstach ekonomicznych.

Realizacja wyżej wymienionych zadań prowadzi w szczególności do znalezienia drogi do rozwiązania dwóch podstawowych problemów:

1. W okresie przełomu XX i XXI wieku w różnych krajach świata, głównie w Europie Środkowo-Wschodniej, nastąpiły zmiany na niespotykaną dotychczas skalę. Zostały one spowodowane zjawiskami o charakterze coraz bardziej globalnym: polskiego ruchu „Solidarność”, radzieckiej pieriestrojki i innych czynników, co doprowadziło do dalekosiężnych skutków, których końca, jak na razie, jeszcze nie widać. Skutki te o charakterze geopolitycznym i społecznym przejawiają się w rozpadzie starych i powstawaniu nowych państw z nowymi systemami społeczno-gospodarczymi, transformacji gospodarek światowych, wyodrębnianiu się nowych formacji w postaci korporacji ponadnarodowych, jednoczeniu się kapitałów oraz w innych zjawiskach, m.in. składających się na kształtowanie się znanych dziś kompleksowych procesów globalizacji itd. Powinno to więc znaleźć wyrazne odzwierciedlenie w interesujących nas kontaktach językowych oraz ich rezultatach. W wyniku oddziaływania tych wszystkich czynników i zjawisk

o charakterze wewnątrzrosyjskim, jak też międzynarodowym, rosyjski język ekonomii (i ekonomiki) musiał więc znacznie zmodyfikować i rozszerzyć swoje systemy terminologiczne, przede wszystkim o nową terminologię ekonomiczną zapożyczoną głównie z języka angielskiego (zwłaszcza z jego odmiany amerykańskiej, najbardziej wpływowej w świecie ze względu chociażby na ogólny potencjał tego mocarstwa). W wyniku przeprowadzonych badań na gruncie np. rosyjskiego językoznawstwa historycznego i zabytków języka ogólnoliterackiego, jednoznacznie ustalono i potwierdzono w pełni zresztą zrozumiałą zdroworozsądkową prawidłowość, wedle której w rozwoju historycznym języków występuje obligatoryjna odpowiedniość i zgodność między zmieniającymi się, stale rosnącymi potrzebami i uwarunkowaniami porozumiewania się, tj. coraz bardziej adekwatnej i zróżnicowanej wymiany nowej informacji w różnych, w szczególności pojawiających się w miarę rozwoju nowych sfer i podsfer społeczno-ekonomicznych, kulturowych, naukowych, technicznych, przemysłowych, rolniczych, życia codziennego itd., a środkami, zasobami i różnymi możliwościami realizacyjnymi języka i mowy. Jest to główny ogólny mechanizm napędowy rozwoju języka, z którego wynika ważność wspomagającego w sumie podejścia interdyscyplinarnego w odnośnych badaniach językoznawczych, gdyż te nowe, stale rosnące potrzeby, uwarunkowania i wymogi w różnorakich wymienionych i innych sferach mają charakter głównie pozajęzykowy i multidyscyplinary.

2. Z powyższego wynika komplementarna, uzupełniająca teza, zgodnie z którą powodem powyższej zależności między stale rosnącymi potrzebami komunikacyjnymi a środkami, zasobami i różnymi innymi możliwościami obsługującymi te potrzeby są wspomniane wyżej czynniki pozajęzykowe: kulturowe, społeczno-ekonomiczne, psychologiczne, naukowe, techniczne, technologiczne, przemysłowe, rolnicze, życia codziennego itd. Ten kontekst przyczynowo-skutkowy może zostać gruntownie zbadany dzięki interdyscyplinarnemu podejściu do badań nad zapożyczeniami obcojęzycznymi [Siatkowski 2004c, 333–353]. Jest to, jak sądzą również inni badacze, np. J. Lukszyn, ważny postulat, zakładający konieczność stosowania współczesnego instrumentarium badawczego.

Tym celom i zadaniom badawczym podporządkowana jest również struktura książki, która obejmuje dwa zasadnicze, komplementarne względem siebie działy – teoretyczno-metodologiczny (rozdziały pierwszy, drugi i trzeci) i empiryczny (rozdział czwarty, docelowy i najobszerniejszy) – a także niniejszy wstęp, zakończenie będące podsumowaniem podstawowych wyników badawczych, bibliografię wykorzystanej literatury naukowej, wykaz źródeł, indeks zanalizowanych anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych oraz krótkie streszczenia (abstrakty) w języku rosyjskim i angielskim.

Rozdział pierwszy zawiera krótki zarys przełomowego okresu w historii Rosji i związanych z nią krajów głównie anglojęzycznych, zwłaszcza, wymieniając chronologicznie, Wielkiej Brytanii i USA, które spowodowały wzmożony wpływ interesujących nas tu zapożyczeń terminologicznych do języka rosyjskiego. Szczególną uwagę poświęcono przy tej okazji współczesnym zjawiskom mającym

istotny wpływ na kontakty językowe na świecie. Obserwacje zjawisk ostatnich dziesięcioleci pozwoliło na wskazanie pewnych mechanizmów rządzących procesem przenikania obcych terminów do języka-biorcy (w tym wypadku języka rosyjskiego) na tle szeroko rozumianych współczesnych kontaktów językowych oraz poczynienie pewnych obserwacji związanych z tym zjawiskiem. Rozdział ten, podobnie jak pozostałe rozdziały, składa się z mniejszych części, które będziemy również nazywać podrozdziałami. Tak więc w podrozdziale pierwszym dokonano krótkiego przeglądu historii teorii kontaktów językowych, stanowiących warunek konieczny poznania procesów przenikania wyrazów obcych do języka-biorcy. Przedstawiono w nim również koncepcję podziału kontaktów językowych na zewnętrzne (międzyjęzykowe) i wewnętrzne (wewnątrzjęzykowe). Krótki przegląd kontaktów rosyjsko-angielskich i rosyjsko-amerykańskich z współczesnej perspektywy w podrozdziale drugim uzasadnia konieczność posługiwania się w pracy terminem „anglojęzyczny” (a nie „angielski”) ze względu na potrzebę objęcia zapożyczeń z brytyjskiej i amerykańskiej odmiany języka angielskiego. Podrozdział trzeci pozwala spojrzeć na zjawisko przenikania anglojęzycznych zapożyczeń terminologicznych w szerokim aspekcie współczesnych zjawisk cywilizacyjnych.

Istotną rolę w budowaniu teoretycznej podstawy książki odgrywa wyżej wspomniana metodologia badań nad obcojęzycznymi zapożyczeniami terminologicznymi, której poświęcony jest rozdział drugi. W jego podrozdziale pierwszym zostały przedstawione pojęcia obiektu i przedmiotu badań nad zapożyczeniami terminologicznymi. Natomiast w podrozdziale drugim zaproponowano określoną koncepcję zasad badawczych międzyjęzykowych zapożyczeń, zwłaszcza terminologicznych.

Rozdział trzeci obejmuje przegląd ważniejszych klasyfikacji zapożyczeń obcojęzycznych, w większości jednak nieterminologicznych, zaproponowanych przez różnych autorów w różnych przedziałach czasowych. Krytyczna analiza rozmaitych propozycji klasyfikacyjnych w tym rozdziale stanowi logiczne przejście między wspomnianym działem teoretycznym i empirycznym oraz punkt wyjścia do powstania odrębnej siatki klasyfikacyjnej badanych terminologicznych zapożyczeń, a więc przede wszystkim dla potrzeb analizy zgromadzonego nowego (w ramach danego tematu) materiału empirycznego. Jeżeli zostały uwzględnione na podstawie wyłącznie źródeł pozatekstowych (np. leksykograficznych) przykłady niektórych ustalonych podgrup terminów ekonomicznych, to znalazły one odzwierciedlenie w poniższej siatce klasyfikacyjnej z zaznaczeniem ich nieobecności w zgromadzonym materiale tekstowym.

Właśnie w podrozdziale pierwszym rozdziału czwartego została przedstawiona i odpowiednio omówiona docelowa w znacznym stopniu nowa koncepcja klasyfikacyjna, która legła u podstaw całościowej analizy empirycznej. Analizą tą – zarówno jakościową, jak i ilościową – zostały objęte w podrozdziale drugim anglojęzyczne zapożyczenia terminologiczne w rosyjskich tekstach ekonomicznych przełomu XX i XXI wieku – tak jednowyrazowe (proste), jak i wielowyrazowe (złożone).

Empiryczna część pracy nad zapożyczeniami terminologicznymi polegała na skompletowaniu materiału faktograficznego, wyekscerpowanego z fachowych czasopism poświęconych różnym zagadnieniom ekonomii – są to dwa miesięczniki o tematyce ogólnoeconomicznej („Экономист” i „Вопросы экономики”), bankowej („Финансы” i „Деньги и кредит”) oraz wielu czasopism popularno-ekonomicznych („Деловые люди”, „Коммерсантъ – деньги”, „РБК”, „Финанс.”, „Business Week”, „Forbes – инвестиции”, „Forbes – Real Estate”, „Smart Money”), jak również strony internetowe poświęcone tematyce economicznej. Zgromadzony materiał obejmuje chronologicznie zgodnie z tematem pracy okres przełomu XX i XXI wieku, liczony od końca pierwszej połowy lat 90. XX wieku do pierwszego dziesięciolecia XXI stulecia włącznie.

Autorka pragnie podziękować swojemu promotorowi, prof. dr. hab. S. Siatkowskiemu, bez pomocy którego ta praca by nie powstała, prof. dr. hab. J. Koźbiałowi za okazaną życzliwość i wsparcie oraz współpracownikom katedry za cenne uwagi. Oczywiście, należne podziękowania kieruję również do recenzentów: prof. dr. hab. J. Lukszyna i prof. dr. hab. M. Wójtowicza za wnikliwą, wszechstronną i pozytywną ocenę pracy, jak też za uwagi krytyczne, które będą pomocne w dalszej pracy naukowej nad problematyką zapożyczeń terminologicznych. Wydanie niniejszej monografii stało się możliwe dzięki stosownym decyzjom, organizacyjnemu i finansowemu wsparciu ze strony władz Wydziału Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego.